

**Парламентське дослідження
щодо правового регулювання номінаційних повноважень
Президента України***

Анотація. Парламентське дослідження містить результати аналізу генези правового регулювання номінаційних повноважень Президента України, позицій Конституційного Суду України щодо цих питань. З'ясовано, що окремі закони України визначають повноваження Глави держави, які не визначені Конституцією України. Окрема увага приділена дослідженню сучасних доктринальних підходів щодо правового регулювання номінаційних повноважень Президента України.

Ключові слова: Конституція України, Президент України, повноваження Президента України, номінаційні повноваження Президента України, Конституційний Суд України.

ЗМІСТ

Вступ	4
Основна частина.....	4
<i>1. Ретроспективний огляд правового регулювання номінаційних повноважень Президента України</i>	<i>4</i>
<i>2. Сучасний стан правового регулювання номінаційних повноважень Президента України.....</i>	<i>9</i>
<i>3. Позиції Конституційного Суду України щодо номінаційних повноважень Президента України.....</i>	<i>23</i>
<i>4. Сучасні доктринальні підходи щодо правового регулювання номінаційних повноважень Президента України</i>	<i>27</i>
Висновки	28

Вступ

Відповідно до статті 102 Конституції України Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Глава держави також є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

Для реалізації функцій, покладених на Президента України, він наділений відповідними повноваженнями, визначеними Основним Законом України, зокрема його статтею 106.

Повноваження – це сукупність прав і обов'язків державних органів, а також посадових осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів. Основними формами реалізації повноважень посадовими особами є здійснення організаційно-розпорядчих дій¹.

Згідно з пунктом 31 частини першої статті 106 Конституції України Президент України, поряд із повноваженнями, визначеними цією статтею, здійснює також інші повноваження, визначені Конституцією України. Отже, Основний Закон України чітко визначає, що повноваження Глави держави є конституційно визначеними й не можуть бути визначені іншими нормативно-правовими актами.

Серед повноважень Глави держави умовно можна виокремити номінаційні (кадрові) повноваження. Такими є повноваження Президента України щодо формування персонального складу колективних державних органів, призначення на посади (звільнення з посад) відповідних посадових осіб. Водночас реалізація цих повноважень передбачає як самостійне призначення Президентом України посадових осіб на відповідні посади та/або звільнення їх із таких посад, так і його участь у процесі призначення на посаду та/або звільнення з посади посадових осіб іншими органами державної влади.

Принагідно відзначимо, що номінаційні повноваження Глави держави тісно пов'язані з його установчими повноваженнями, тобто повноваженнями щодо утворення, реорганізації та ліквідації відповідних органів. Однак у межах цього дослідження проаналізовано саме номінаційні повноваження Глави держави.

Основна частина

1. Ретроспективний огляд правового регулювання номінаційних повноважень Президента України

¹ Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. т. 4: Н-П. 2002. С. 590.

Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року, фактично закріпила в Україні президентсько-парламентську форму правління, за якої Президент України наділявся широкими номінаційними повноваженнями, зокрема у сфері виконавчої влади. Так, відповідно до положень Основного Закону України в редакції 1996 року Президенту України було надано такі номінаційні повноваження:

- **призначає та звільняє:**
 - глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях (пункт 5 частини першої статті 106);
 - вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань (пункт 17 частини першої статті 106);
- **призначає за згодою Верховної Ради України:**
 - Прем'єр-міністра України (пункт 12 частини першої статті 85, пункт 9 частини першої статті 106, частина друга статті 114);
 - на посаду Генерального прокурора України (пункт 25 частини першої статті 85, пункт 11 частини першої статті 106, частина перша статті 122);
- **звільняє з посади** Генерального прокурора України (пункт 11 частини першої статті 106, частина перша статті 122);
- **припиняє повноваження** Прем'єр-міністра України та **приймає рішення** про його відставку (пункт 9 частини першої статті 106);
- **призначає за поданням Прем'єр-міністра України** членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах (пункт 10 частини першої статті 106);
- **призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України:**
 - Голову Антимонопольного комітету України (пункт 24 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 106);
 - Голову Фонду державного майна України (пункт 24 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 106);
 - Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України (пункт 24 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 106);
- **призначає:**
 - половину складу Ради Національного банку України (пункт 12 частини першої статті 106);
 - половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (пункт 13 частини першої статті 106);
 - третину складу Конституційного Суду України (пункт 22 частини першої статті 106, частина друга статті 148);
 - три члени до Вищої ради юстиції (частина друга статті 131);
- **вносить до Верховної Ради України подання про:**
 - призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України (пункт 18 частини першої статті 85);

- призначення на посаду та припинення повноважень членів Центральної виборчої комісії (пункт 21 частини першої статті 85);

- **формує персональний склад** Ради національної безпеки і оборони України (частина четверта статті 107);

- **здійснює перше призначення** на посаду професійного судді строком на п'ять років (частина перша статті 128);

- **приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь** щодо голови відповідної місцевої державної адміністрації, якому обласна чи районна рада висловила недовіру (частина дев'ята статті 118);

- **надає згоду на призначення на посаду та звільнення з посади** Верховною Радою Автономної Республіки Крим Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим (частина третя статті 136);

- **приймає рішення про відставку** голови місцевої державної адміністрації, якщо йому висловили недовіру дві третини депутатів від складу відповідної ради (частина десята статті 118).

У 2004 році була проведена конституційна реформа. Прийнятим Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 08 грудня 2004 року № 2222-IV шляхом перерозподілу конституційних повноважень було змінено форму державного правління в Україні з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську. Відповідно відбулася трансформація номінаційних повноважень Глави держави. Так, у **Таблиці 1** наведено лише відмінності між номінаційними повноваженнями Глави держави за Конституцією України в редакціях 1996 року та 2004 року.

Таблиця 1

№ з/п	Норма Конституції України	Редакція Конституції України 1996 р.	Редакція Конституції України 2004 р.	Примітки
1.	пункт 9 частини першої статті 106	призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення про його відставку	вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день	

			після одержання такої пропозиції	
2.	пункт 10 частини першої статті 106	призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах	вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України	За конституційною реформою повноваження щодо формування складу уряду майже повністю перейшли до парламенту. Відповідно до частини четвертої статті 118 Конституції України голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України.
3.	пункт 11 частини першої статті 106	призначає за згодою Верховної Ради України на посаду Генерального прокурора України та звільняє його з посади	призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора України	
4.	пункт 12 частини першої статті 106	призначає половину складу Ради Національного банку України	призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України	
5.	пункт 13 частини першої статті 106	призначає половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення	призначає на посади та звільняє з посад половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення	
6.	пункт 14 частини першої статті 106	призначає на посади та звільняє з посад за згодою Верховної Ради України Голову Антимонопольного комітету України,	вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади	За конституційною реформою повноваження щодо призначення та звільнення Голови

		Голову Фонду державного майна України, Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України	Голови Служби безпеки України	Антимонопольного комітету України, Голови Фонду державного майна України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України перейшли до парламенту
7.	пункт 22 частини першої статті 106	призначає третину складу Конституційного Суду України	призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України	

Конституційний Суд України своїм рішенням від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010² визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 08 грудня 2004 року № 2222-IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття. Було відновлено дію Конституції України в редакції, що існувала до внесення змін Законом № 2222-IV. У результаті скасування конституційної реформи 2004 року Президент України знову був наділений номінаційними повноваженнями відповідно до Конституції України в редакції 1996 року.

Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 року № 742-VII було повернуто редакцію Конституції України зі змінами, внесеними, зокрема, Законом України від 08 грудня 2004 року № 2222-IV. Таким чином Президент України знову був наділений номінаційними повноваженнями відповідно до Конституції України в редакції 2004 року.

У 2016 році була проведена реформа правосуддя. Прийнятим Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» 02 червня 2016 року № 1401-VIII змінилися й окремі номінаційні повноваження Глави держави, які відображено у **Таблиці 2**.

Таблиця 2

№ з/п	Норма Конституції України	Редакція Конституції України із змінами, внесеними Законом України від 08.12.2004 р. № 2222-IV	Редакція Конституції України із змінами, внесеними Законом України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII	Примітки

² Рішення Конституційного Суду України у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-10/ed20100930#Text>

1.	частина перша статті 128	Перше призначення на посаду професійного судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України	Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом	
2.	частина друга статті 131	Президент України призначає до Вищої ради юстиції три члени	Президент України призначає двох членів до складу Вищої ради правосуддя	За результатами реформи правосуддя було утворено замість Вищої ради юстиції Вищу раду правосуддя
3.	пункт 22 частини першої статті 106	Президент України призначає на посади та звільняє з посад третину складу Конституційного Суду України	Президент України призначає на посади третину складу Конституційного Суду України	

Отже, ретроспективний огляд правового регулювання номінаційних повноважень Президента України показує, що з часу прийняття Конституції України такі повноваження Глави держави неодноразово змінювалися (Рис. 1).

Рис. 1.

2. Сучасний стан правового регулювання номінаційних повноважень Президента України

Згідно з чинною редакцією Конституції України та відповідно до законів України Президент України:

- **вносить до Верховної Ради України подання про:**

- призначення Прем'єр-міністра України (за пропозицією коаліції депутатських фракцій). Разом із поданням вносяться визначені частиною другою статті 205 Регламенту Верховної Ради України відомості про кандидатуру на посаду Прем'єр-міністра України. Верховна Рада України розглядає подання Президента України не пізніше ніж у п'ятиденний строк з дня його внесення. Кандидат на посаду Прем'єр-міністра України за пропозицією депутатських фракцій (депутатських груп) до розгляду питання на пленарному засіданні Верховної Ради України зустрічається з депутатськими фракціями (депутатськими групами) та відповідає на їхні запитання. Кандидатура Прем'єр-міністра України попередньо розглядається на засіданні комітету, до предмета відання якого належить таке питання, який надає Верховній Раді України своє рішення не пізніше ніж у чотириденний строк з дня внесення відповідного подання Президентом України. Під час розгляду питання про надання згоди на призначення на посаду Прем'єр-міністра України у пленарному засіданні Верховної Ради України бере участь Президент України. Надання згоди на призначення кандидата на посаду Прем'єр-міністра України здійснюється парламентом відкритим поіменним голосуванням. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (пункт 9 частини першої статті 106, пункт 12 частини першої статті 85, частини друга та третя статті 114 Конституції України; стаття 8 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»; стаття 205 Регламенту Верховної Ради України) (Рис. 2);

Призначення Прем'єр-міністра України Верховною Радою України за поданням Президента України

Рис. 2.

- призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України. Разом із поданням вносяться визначені законом відомості про кандидатури на посади Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України. Кандидати на посади Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України за пропозиціями депутатських фракцій до розгляду питання про їх призначення на пленарному засіданні Верховної Ради України можуть зустрічатися з депутатськими фракціями та відповідати на їхні запитання. Верховна Рада України розглядає подання та призначає на посади Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України (пункт 10 частини першої статті 106, пункт 12 частини першої статті 85, частина четверта статті 114 Конституції України; стаття 9 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», пункт 7 статті 13 Закону України «Про національну безпеку України»);

- призначення на посаду (строком на сім років) та звільнення з посади Голови Національного банку України. Разом із поданням вносяться визначені у частині другій статті 205 Регламенту Верховної Ради України відомості про кандидатуру на посаду Голови Національного банку України. На засіданні парламенту подання Президента України оголошує уповноважена ним особа. Рішення про призначення на посаду чи звільнення з посади Голови Національного банку України після обговорення кандидатури (або результатів діяльності) Верховна Рада України приймає відкритим голосуванням (пункт 18 частини першої статті 85 Конституції України; стаття 18 Закону України «Про Національний банк України»; стаття 207 Регламенту Верховної Ради України);

- призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України (пункт 12-1 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 106 Конституції України; стаття 19 Закону України «Про національну безпеку України»);

- призначення на посади та звільнення з посад членів Центральної виборчої комісії. Разом із поданням вносяться визначені у частині другій статті 205 Регламенту Верховної Ради України відомості про кандидатів на посади. На засіданні парламенту подання Президента України оголошує уповноважений ним представник. Призначення на посади членів Центральної виборчої комісії здійснюється відкритим голосуванням по кожній кандидатурі окремо (пункт 21 частини першої статті 85 Конституції України; стаття 6 Закону України «Про Центральну виборчу комісію»; стаття 209 Регламенту Верховної Ради України);

- ***призначає на посади та звільняє з посад:***

- Генерального прокурора (за згодою Верховної Ради України) (пункт 25 частини першої статті 85, пункт 11 частини першої статті 106, частина третя статті 131-1 Конституції України). Відповідно до статті 40 Закону України «Про прокуратуру» Президент України надсилає до Верховної Ради України письмове подання про надання згоди на призначення кандидата на посаду Генерального прокурора. Порядок надання згоди на призначення на посаду Президентом України Генерального прокурора встановлюється Регламентом Верховної Ради України. Рішення Верховної Ради України про відмову у наданні згоди на призначення на посаду Генерального прокурора є підставою для письмового подання Президента України про надання згоди на призначення іншого кандидата. Згідно із статтею 42 Закону України «Про прокуратуру» Генеральний прокурор звільняється з адміністративної посади Президентом України за згодою Верховної Ради України: у зв'язку з поданням заяви про дострокове припинення повноважень на адміністративній посаді за власним бажанням; на підставі подання відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, або Вищої ради правосуддя; у разі наявності заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання. Статтею 212 Регламенту Верховної Ради України передбачено, що Президент України подає до Верховної Ради України подання про надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Генерального прокурора. Подання про надання згоди на призначення Генерального прокурора

подається разом з відомостями про кандидата на посаду (частина друга статті 205 Регламенту Верховної Ради України). Верховна Рада України розглядає подання Президента України не пізніше ніж через 10 днів після дня надходження цього подання до Верховної Ради України. Під час розгляду питання про надання згоди на призначення на посаду Генерального прокурора у пленарному засіданні Верховної Ради України бере участь Президент України. Кандидату на посаду Генерального прокурора надається можливість відповісти на запитання представників депутатських фракцій (депутатських груп), народних депутатів України. Час для обговорення кандидатури на посаду Генерального прокурора та відповідей на запитання визначається Верховною Радою України й повинен становити не менше однієї години. Комітет, до предмета відання якого належить питання попереднього розгляду кандидатури на посаду Генерального прокурора та питання звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора, готує відповідне рішення та має право на виступ свого представника під час розгляду Верховною Радою України питання про надання згоди на призначення на посаду Генерального прокурора. Рішення про надання згоди Верховної Ради України на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора приймається відкритим поіменним голосуванням більшістю голосів народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Рішення про надання згоди на призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора оформляється відповідною постановою Верховної Ради України (Рис. 3, Рис. 4);

Призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Генерального прокурора за згодою Верховної Ради України

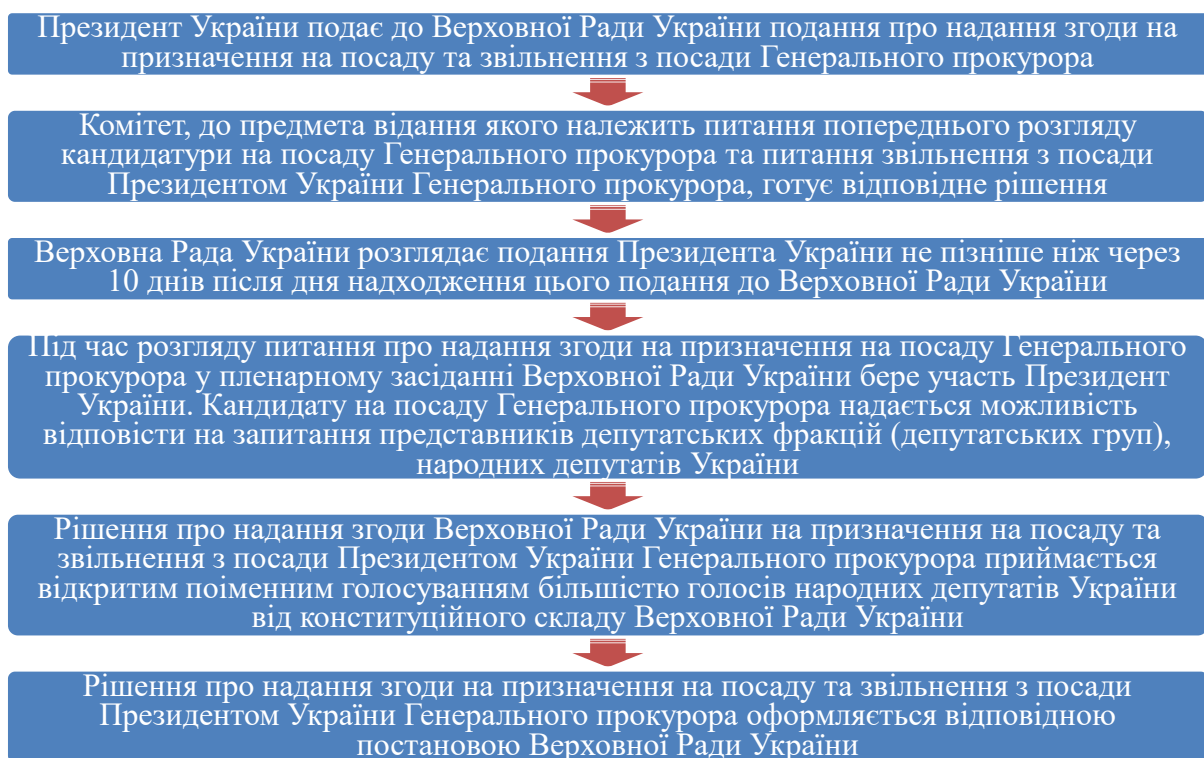

Рис. 3.

Підстави звільнення Генерального прокурора Президентом України за згодою Верховної Ради України

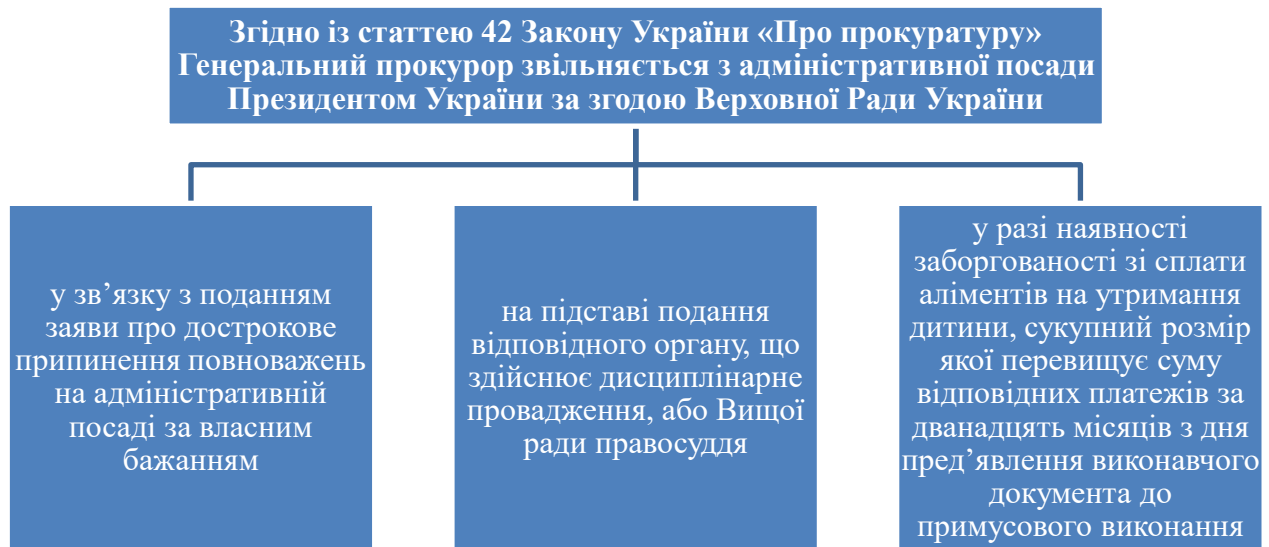

Рис. 4.

- половину складу Ради Національного банку України (чотирьох членів) шляхом видання відповідного указу (пункт 12 частини першої статті 106 Конституції України; стаття 10 Закону України «Про Національний банк України»);

- половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Для проведення відбору кандидатів на посаду члена (членів) Національної ради з питань телебачення і радіомовлення Президент України утворює конкурсну комісію у складі п'яти осіб. Президент України призначає на вакантну посаду члена Національної ради особу з числа кандидатів, рекомендованих конкурсною комісією, з урахуванням гендерного складу Національної ради на момент призначення та наданням переваги представникам статі, кількість представників якої є меншою. Призначення Президентом України членів Національної ради відбувається одночасно на всі вакантні посади членів Національної ради, які призначаються Президентом України (пункт 13 частини першої статті 106 Конституції України; статті 73, 77 Закону України «Про медіа»);

- призначає на посади Першого заступника і заступника Голови Антимонопольного комітету України з числа державних уповноважених (за поданням Прем'єр-міністра України) та звільняє їх з посад (частина перша статті 10 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»);

- глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях (пункт 5 частини першої статті 106 Конституції України); Надзвичайного і Повноважного Посла України, Надзвичайного і Повноважного Посла України з резиденцією в Києві, Постійного представника України при міжнародній організації, Представника України при міжнародній

організації, Главу Місії України при міжнародній організації (за поданням Міністра закордонних справ України) (частина третя статті 14 Закону України «Про дипломатичну службу»);

- вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань (пункт 17 частини першої статті 106 Конституції України); призначає на посаду Головнокомандувача Збройних Сил України (за поданням Міністра оборони України) та звільняє його з посади (частина третя статті 16 Закону України «Про національну безпеку України»); начальника Генерального штабу Збройних Сил України (за поданням Міністра оборони України) (частина четверта статті 16 Закону України «Про національну безпеку України»); командувачів видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України (за поданням Міністра оборони України) (частина п'ята статті 16 Закону України «Про національну безпеку України»); командувача об'єднаних сил (за поданням Міністра оборони України) (частина шоста статті 16 Закону України «Про національну безпеку України»);

- голів місцевих державних адміністрацій (за поданням Кабінету Міністрів України). Призначаються голови місцевих державних адміністрацій на строк повноважень Президента України. Президент України може порушити перед Кабінетом Міністрів України питання про призначення головою місцевої державної адміністрації іншої кандидатури. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» визначає підстави припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій Президентом України (частина четверта статті 118 Конституції України; статті 8, 9 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»);

- Постійного Представника Президента України в Автономній Республіці Крим (стаття 9 Закону України «Про Постійне Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим»);

- Начальника Управління державної охорони України (частина четверта статті 11 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»);

- заступників Начальника Управління державної охорони України (за поданням Начальника Управління державної охорони України) (частина п'ята статті 11 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»);

- Голову Державної прикордонної служби України (за поданням Прем'єр-міністра України) та припиняє його повноваження на цій посаді (частина друга статті 8 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»);

- Секретаря Ради національної безпеки і оборони України (частина перша статті 7 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»);

- заступників Секретаря Ради національної безпеки і оборони України (за поданням Секретаря Ради національної безпеки і оборони України) (частина третя статті 7 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»);

- Голову Служби зовнішньої розвідки України (частина перша статті 6 Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України»);

- першого заступника Голови та заступників Голови Служби зовнішньої розвідки України (за поданням Голови Служби зовнішньої розвідки України) (частина друга статті 6 Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки України»);

- керівників розвідувальних органів. Керівників розвідувальних органів, які функціонують в підпорядкуванні центральних органів виконавчої влади (за поданням керівників центральних органів виконавчої влади, в підпорядкуванні яких вони функціонують) (частина третя статті 11 Закону України «Про розвідку»);

- голову та членів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку шляхом видання відповідного указу (частина десята статті 6 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків»);

- призначає двох членів Вищої ради правосуддя. Для здійснення Президентом України призначення члена Вищої ради правосуддя на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України розміщується оголошення про проведення конкурсу на посаду члена Вищої ради правосуддя. Особа, яка претендує на участь у конкурсі, подає документи, визначені частиною першою статті 8 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», протягом п'ятнадцяти календарних днів з дня розміщення оголошення. Інформація про осіб, які претендують на участь у конкурсі, разом із копіями поданих документів, крім документів, визначених пунктами 4, 8, 9 частини першої статті 8 цього Закону, оприлюднюються на вебсайті Офіційного інтернет-представництва Президента України не пізніше наступного робочого дня з дня надходження документів. Президент України затверджує положення про проведення конкурсу з добору кандидатів для здійснення Президентом України призначення на посаду члена Вищої ради правосуддя та утворює конкурсну комісію, яка розглядає подані документи осіб, які претендують на участь у конкурсі, і приймає рішення щодо відповідності документів кандидатів вимогам, установленим цим Законом. Організація проведення спеціальної перевірки стосовно кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя, стосовно яких конкурсною комісією прийнято рішення щодо відповідності вимогам, встановленим Законом, здійснюється відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». Конкурсна комісія невідкладно надсилає копії документів кандидатів на посаду члена Вищої ради правосуддя, а також висновок про результати спеціальної перевірки до Етичної ради для встановлення відповідності кандидата критеріям професійної етики та доброчесності на зайняття посади члена Вищої ради правосуддя. З кандидатом, який пройшов спеціальну перевірку та включений до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для призначення на посаду члена Вищої ради правосуддя, конкурсна комісія проводить співбесіду для визначення його професійної компетентності. За результатами співбесіди конкурсна комісія складає список кандидатів, рекомендованих для здійснення Президентом України призначення на посаду члена Вищої ради правосуддя. Президент України за результатами проведеного конкурсу видає указ про призначення членів Вищої ради правосуддя (частина друга статті 131 Конституції України;

статті 5, 9, 16 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»); звільняє двох членів Вищої ради правосуддя з посад за поданням Вищої ради правосуддя з підстав, визначених пунктами 3-6 частини першої статті 24 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» (частина друга статті 24 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») (Рис. 5);

Призначення Президентом України двох членів Вищої ради правосуддя

Рис. 5.

- начальника військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) за пропозицією Генерального штабу Збройних Сил України або відповідної обласної державної адміністрації (частина третя статті 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»);

• **призначає на посади (за поданням Голови Служби безпеки України) та звільняє з посад:**

- заступників Голови Служби безпеки України (частина третя статті 13 Закону України «Про Службу безпеки України»);

- начальників підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальників регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України (частина перша статті 15 Закону України «Про Службу безпеки України»);

РАД. • *призначає на посаду (за результатами конкурсу) та звільняє з посади* Директора Державного бюро розслідувань. Подання про призначення на посаду Директора Державного бюро розслідувань вносить Президенту України комісія з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань (Конкурсна комісія). Організацію та проведення конкурсу здійснює Конкурсна комісія відповідно до Закону України «Про Державне бюро розслідувань». До складу Конкурсної комісії входять: три особи, визначені Президентом України; три особи, визначені Верховною Радою України за поданням комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать організація та діяльність органів досудового розслідування; три особи, визначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання і протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України. Кожна така міжнародна організація протягом п'яти робочих днів може запропонувати Кабінету Міністрів України не більше трьох кандидатів до складу Конкурсної комісії або погодити пропозицію спільного списку кандидатів до складу Конкурсної комісії. Членами Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, вищу юридичну освіту, високі професійні і моральні якості, суспільний авторитет. Конкурсна комісія вважається повноважною у разі затвердження в її складі не менше шести осіб. Роботу та організаційно-технічне забезпечення Конкурсної комісії та її членів забезпечує орган, що здійснює забезпечення діяльності Президента України. Конкурсна комісія: розміщує оголошення про умови та строки проведення конкурсу в загальнонаціональних друкованих медіа та на Офіційному інтернет-представництві Президента України; розглядає документи, подані особами для участі в конкурсі; відбирає із загального числа кандидатів осіб, з якими проводить на своєму засіданні співбесіду, та осіб, щодо яких проводиться спеціальна перевірка, передбачена Законом України «Про запобігання корупції», і перевірка, передбачена Законом України «Про очищення влади»; відбирає шляхом відкритого голосування з числа кандидатів, які пройшли співбесіду, одного кандидата, що відповідає вимогам до Директора Державного бюро розслідувань та, згідно з обґрунтованим рішенням Конкурсної комісії, має найкращі професійний досвід, знання і якості для виконання службових обов'язків на цій посаді; проводить повторний конкурс у разі відхилення кандидата, відібраного Конкурсною комісією для призначення на посаду Директора Державного бюро розслідувань, у зв'язку з його

невідповідністю встановленим вимогам або непроходженням спеціальної перевірки, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», та/або перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади» (частина перша статті 11 Закону України «Про Державне бюро розслідувань») (Рис. 6);

Призначення Президентом України на посаду Директора Державного бюро розслідувань

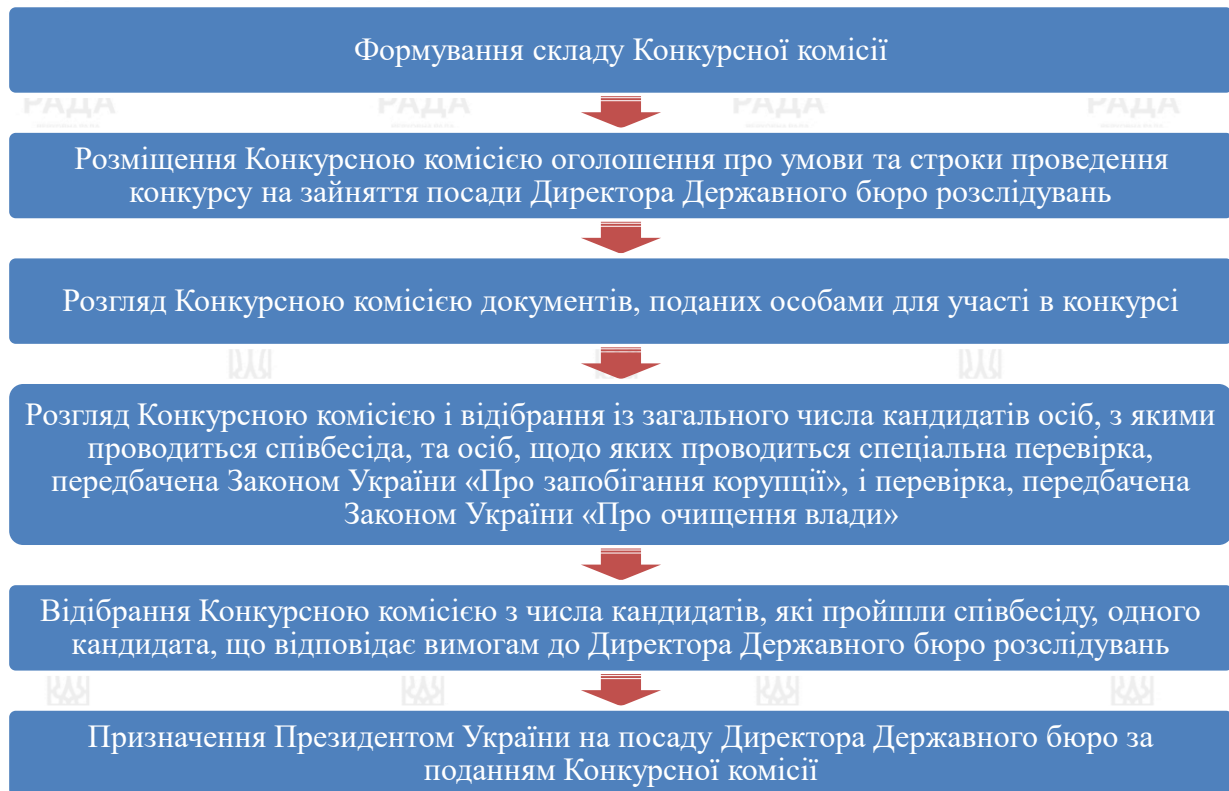

Рис. 6.

- **призначає на посади:**

- суддів на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя, без перевірки додержання встановлених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» вимог до кандидатів на посаду судді та порядку проведення добору чи кваліфікаційного оцінювання кандидатів. Будь-які звернення стосовно кандидата на посаду судді не перешкоджають його призначенню на посаду. Викладені в таких зверненнях факти можуть бути підставою для порушення Президентом України перед компетентними органами питання про проведення в установленому законом порядку перевірки таких фактів. Президент України видає указ про призначення судді не пізніше 30 днів з дня отримання відповідного подання Вищої ради правосуддя (частина перша статті 128 Конституції України; стаття 80 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

- третину складу Конституційного Суду України. Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України здійснюється на конкурсних

засадах у порядку, встановленому Законом України «Про Конституційний Суд України». Відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України. Склад конкурсної комісії, утвореної Президентом України, формується з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді Конституційного Суду України. Президент України затверджує положення про проведення конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України стосовно осіб, яких призначає Президент України. З метою сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду України в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України утворюється Дорадча група експертів (далі – Дорадча група). Дорадча група діє у складі шести членів, які призначаються (по одній особі Президентом України, Верховною Радою України, з'їздом суддів України, Національною академією правових наук України, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, зборами представників громадських об'єднань, які протягом останніх п'яти років здійснюють діяльність у сфері конституційної реформи та/або верховенства права, та/або захисту прав людини, та/або запобігання і протидії корупції) строком на три роки та беруть участь у її роботі на громадських засадах. Оголошення про початок конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України оприлюднюється на офіційному вебсайті Президента України. Конкурсна комісія перевіряє комплектність документів, поданих особами, які виявили намір обійняти посаду судді Конституційного Суду України. Стосовно всіх кандидатів, допущених до конкурсного відбору, проводиться спеціальна перевірка у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції», результати якої враховуються під час проведення конкурсного відбору. Дорадча група за результатами оцінки високих моральних якостей кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України ухвалює вмотивоване рішення щодо оцінки відповідності кожного кандидата. За результатами конкурсного відбору Президент України видає указ про призначення на посаду судді Конституційного Суду України (частина друга статті 148 Конституції України; статті 9, 10-1, 10-2, 10-5, 10-7, 10-8, 10-9 Закону України «Про Конституційний Суд України») (Рис. 7);

Призначення Президентом України на посаду третини складу Конституційного Суду України

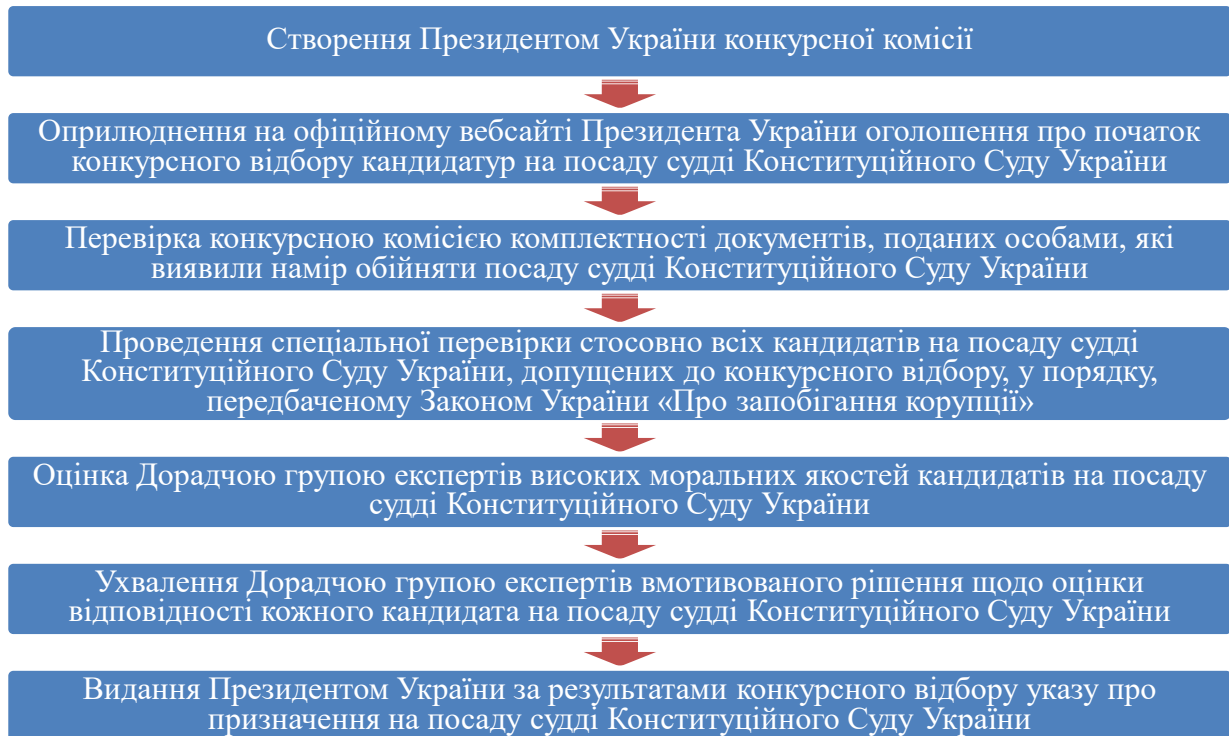

Рис. 7.

- окремих членів Колегії Служби безпеки України (частина третя статті 14 Закону України «Про Службу безпеки України»);

- заступників Голови Державної прикордонної служби України (за поданням Голови Державної прикордонної служби України) (частина друга статті 8 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»).

Крім того, Президент України:

- **приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь** щодо голови відповідної місцевої державної адміністрації, якому обласна чи районна рада висловила недовіру (частина дев'ята статті 118 Конституції України; частина друга статті 72 Закону України «Про місцеве самоврядування України»);

- **приймає рішення про відставку** голови районної чи обласної державної адміністрації, якщо йому висловили недовіру дві третини депутатів від складу відповідної ради. Також повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються Президентом України у разі: порушення ними Конституції України і законів України; втрати громадянства, виявлення факту подвійного громадянства; визнання судом недієздатним; виїзду на проживання в іншу країну; набрання законної сили обвинувальним вироком суду; порушення вимог несумісності; подання заяви про звільнення з посади за власним бажанням. Повноваження голів місцевих державних адміністрацій можуть бути припинені Президентом України у разі: прийняття відставки голови відповідної обласної державної адміністрації; подання Прем'єр-міністра України; висловлення недовіри простою більшістю голосів від складу відповідної ради; з інших

підстав, передбачених законами України; з ініціативи Президента України; реорганізації відповідної районної державної адміністрації (частина десята статті 118 Конституції України; стаття 9 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»; частина третя статті 72 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»);

- **надає згоду на призначення на посаду та звільнення з посади** Верховною Радою Автономної Республіки Крим Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Подання про призначення кандидата на посаду Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим та звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим вноситься Головою Верховної Ради Автономної Республіки Крим для погодження з Президентом України до розгляду цього питання на пленарному засіданні Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Верховна Рада Автономної Республіки Крим розглядає погоджене з Президентом України подання про призначення кандидата на посаду Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим не пізніше ніж у п'ятиденний строк з дня внесення такого подання до Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Кабінет Міністрів України має право звернутися до Президента України та до Верховної Ради Автономної Республіки Крим з поданням про звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим у разі неналежного здійснення Головою Ради міністрів Автономної Республіки Крим покладених на нього повноважень. У разі погодження Президентом України звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим вносить подання про звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим у зв'язку із зверненням Кабінету Міністрів України для розгляду цього питання на пленарному засіданні Верховної Ради Автономної Республіки Крим не пізніше ніж на десятий календарний день після такого погодження (частина четверта статті 136 Конституції України; пункти 20, 29 частини другої статті 26 Конституції Автономної Республіки Крим, затвердженої Законом України від 23 грудня 1998 року № 350-XIV; пункти 21, 30 частини другої статті 9 Закону України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим»; частини перша, друга, четверта статті 7, частини перша, друга, шоста, сьома статті 12 Закону України «Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим»);

- **надає згоду Прем'єр-міністру України** на внесення подання до Верховної Ради України щодо звільнення Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України (пункт 2 частини першої статті 18 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»);

- **вносить до Верховної Ради України подання щодо звільнення** Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України (пункт 3 частини першої статті 18 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Крім того, Президент України:

- формує персональний склад Ради національної безпеки і оборони України. До складу Ради національної безпеки і оборони України за посадою входять Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби

безпеки України, Міністр внутрішніх справ України, Міністр закордонних справ України. Членами Ради національної безпеки і оборони України можуть бути керівники інших центральних органів виконавчої влади, а також інші особи, визначені Президентом України (частина перша статті 6 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України»);

- вносить подання на призначення одного представника держави у наглядовій раді державного банку, що призначається вищим органом управління державного банку, та відкликає представника держави у наглядовій раді державного банку, призначеного за поданням Президента України (стаття 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність»);

- вносить кандидатуру представника від Президента України до складу конкурсної комісії з визначення претендентів на посади незалежних членів наглядової ради державного банку, що утворюється Кабінетом Міністрів України (стаття 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність»).

У контексті дослідження слід звернути увагу, що відповідно до статті 112 Конституції України у разі дострокового припинення повноважень Президента України відповідно до статей 108, 109, 110, 111 Конституції України виконання обов'язків Президента України на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України. Голова Верховної Ради України в період виконання ним обов'язків Президента України не може здійснювати окремі номінаційні повноваження Глави держави, зокрема передбачені відповідними пунктами частини першої статті 106 Конституції України. Йдеться про пункти:

- 10 – передбачає внесення до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України;
- 11 – щодо призначення на посаду та звільнення з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора;
- 12 – щодо призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України;
- 13 – щодо призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- 22 – щодо призначення на посади третини складу Конституційного Суду України.

3. Позиції Конституційного Суду України щодо номінаційних повноважень Президента України

Повноваження Президента України, передбачені Конституцією України, охоплюють у встановлених нею межах певні сфери державної політики³.

Номінаційні повноваження Президента України неодноразово були предметом розгляду Конституційного Суду України.

Так, Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо номінаційних повноважень Глави держави, у рішенні від 24 грудня 1997 року

³ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>

№ 8-зп⁴ наголосив, що відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Суд у цьому Рішенні визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини першої пункту 11 Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію, затвердженого Указом Президента України від 21 серпня 1995 року № 760, щодо повноважень Президента України про призначення перших заступників, заступників голів місцевих державних адміністрацій, аргументуючи це тим, що Конституція України не відносить до повноважень Президента України призначення перших заступників, заступників голів місцевих державних адміністрацій.

У своєму рішенні від 16 травня 2007 року № 1-рп/2007⁵ Конституційний Суд України звертає увагу на те, що відповідно до пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України повноваження Президента України визначаються лише Основним Законом України. На цю обставину Конституційний Суд України неодноразово вказував у своїх рішеннях, зокрема у рішенні від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003⁶, де сказано, що «повноваження Президента України вичерпно визначені Конституцією України, а це унеможливорює прийняття законів, які встановлювали б інші його повноваження (права та обов'язки)», та в рішенні від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004⁷, в якому вказано, що повноваження Президента України визначаються Конституцією України. Таким чином Суд вирішив, що надання Президентіві України частиною п'ятою статті 20 Закону «Про судоустрій України» повноважень призначати суддю на посаду голови, заступника голови суду, а також звільняти його з цієї посади суперечить статті 106 Конституції України, тобто це положення Закону було визнано неконституційним.

Конституційний Суд України у рішенні від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009 також наголосив, що в Основному Законі України закріплено виключний перелік посадових осіб, у призначенні та звільненні яких безпосередньо бере участь Президент України, що свідчить про неможливість розширення на законодавчому рівні цього переліку. Таким чином, Суд вирішив, що участь Глави держави у процедурі призначення на посади та звільнення з посад керівників Телекомпанії, Радіокомпанії (про що йшлося у рішенні) Конституцією України не передбачена. Отже, відповідні законодавчі положення, які встановлювали такі повноваження Президента України, визнані

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо призначення заступників голів місцевих державних адміністрацій від 24 грудня 1997 року № 8-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-97#Text>

⁵ Рішення Конституційного Суду України у справі про звільнення судді з адміністративної посади 16 травня 2007 року № 1-рп/2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-07#Text>

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі про гарантії діяльності народного депутата України від 10 квітня 2003 року № 7-рп/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-03#Text>

⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі про Координаційний комітет від 7 квітня 2004 року № 9-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04#Text>

неконституційними⁸. Конституційний Суд України у рішенні від 17 грудня 2009 року № 32-рп/2009⁹ також встановив, що законодавчі положення, якими Президента України було визначено суб'єктом, який призначає на посаду та звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників (тобто наділено його новими номінаційними повноваженнями, що не передбачені Конституцією України), не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Така сама позиція Конституційного Суду України щодо визначення лише Конституцією України кола повноважень Президента України викладена й у його рішеннях від 11 грудня 2007 року № 12-рп/2007¹⁰, від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008¹¹. При цьому у рішенні від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009¹² Конституційний Суд України додатково наголосив, що законами України не можуть встановлюватися повноваження Глави держави, за винятком тих, що визначені Конституцією України, а також і певні обмеження цих повноважень, оскільки вони також повинні закріплюватися безпосередньо Конституцією України.

Узагальнюючи свої попередні позиції щодо неможливості визначення на законодавчому рівні повноважень Глави держави (в тому числі й номінаційних), відмінних від конституційно закріплених, Конституційний Суд України наголосив, що Основний Закон України не наділяє Верховну Раду України правом визначати у своїх актах повноваження парламенту та Глави держави, виходячи за межі тих, що встановлені конституційними нормами. Верховна Рада України, приймаючи закони, не має права допускати невідповідностей щодо будь-яких положень, прямо закріплених у Конституції України; перерозподіл конституційної компетенції через прийняття закону є можливим тільки шляхом внесення змін до Конституції України¹³. Встановлений у Конституції України перелік повноважень Глави держави, зокрема й щодо призначення посадових осіб органів, визначених Конституцією України, є вичерпним¹⁴.

⁸ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 14 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 15 вересня 2009 року № 21-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-09#Text>

⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, шостої статті 127, частини п'ятої статті 128 Закону України «Про судоустрій України», указів Президента України «Про Державну судову адміністрацію України», «Про Положення про Державну судову адміністрацію України» від 17 грудня 2009 року № 32-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v032p710-09#Text>

¹⁰ Рішення Конституційного Суду України у справі про порядок припинення повноважень членів Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2007 року № 12-рп/2007/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va12p710-07#Text>

¹¹ Рішення Конституційного Суду України у справі про національні комісії регулювання природних монополій від 8 липня 2008 року № 14-рп/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v014p710-08#Text>

¹² Рішення Конституційного Суду України у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>

¹³ Рішення Конституційного Суду України у справі про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 13 червня 2019 року № 5-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-19#Text>

¹⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України» від 28 серпня 2020 року № 9-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-20#Text>

У Висновку Конституційного Суду України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019 вказано, що засади Конституції України забезпечують збалансованість конституційних повноважень органів державної влади, відповідність цих повноважень визначеним Основним Законом України засадам конституційного ладу та формі державного правління в Україні; крім того, унеможлиблюється конкуренція компетенцій цих органів, наділення їх невластивими повноваженнями та концентрація владних повноважень в одного чи кількох суб'єктів державної влади; недотримання цих вимог негативно позначиться на змісті та спрямованості діяльності держави, унеможливить виконання нею свого головного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини¹⁵.

У Рішенні Конституційного Суду України від 15 січня 2009 року № 2-рп/2009¹⁶ зазначено, що Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України мають окремі конституційні повноваження у сфері зовнішньополітичної діяльності, але лише Президент України як Глава держави наділений повноваженням здійснювати керівництво цією діяльністю. Положення Конституції України, у яких встановлено зазначені повноваження Президента України та інших суб'єктів зовнішньополітичної діяльності держави, є нормами прямої дії (частина третя статті 8). Це означає, що Глава держави не тільки здійснює загальне спрямування зовнішньополітичного курсу держави згідно з визначеними Верховною Радою України засадами зовнішньої політики України, але й застосовує відповідні засоби впливу на діяльність суб'єктів зовнішньополітичної діяльності з метою забезпечення національних інтересів і безпеки України. Реалізація визначених Верховною Радою України основних засад зовнішньої політики держави, яка провадиться під керівництвом Президента України й забезпечується Кабінетом Міністрів України та Міністерством закордонних справ України, вимагає координації діяльності цих органів виконавчої влади Главою держави, в тому числі і в питаннях кадрового забезпечення у цій сфері.

У Рішенні Конституційного Суду України від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009 вказано, що «системний аналіз положень Конституції України дає підстави вважати, що Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України мають окремі конституційні повноваження у сферах національної безпеки і оборони держави, але лише Президент України наділений конституційними повноваженнями здійснювати керівництво у цих сферах. Це означає, що Президент України, здійснюючи таке керівництво, спрямовує діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони держави, зокрема Збройних Сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої

¹⁵ Висновок Конституційного Суду України у справі про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007v710-19#Text>

¹⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 15 січня 2009 року № 2-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-09#Text>

розвідки України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, на реалізацію основ (засад), визначених у пункті 17 частини першої статті 92 Конституції України та Законі України "Про основи національної безпеки України"¹⁷.

4. Сучасні доктринальні підходи щодо правового регулювання номінаційних повноважень Президента України

Питання правового регулювання повноважень Глави держави, зокрема й номінаційних, є предметом наукових досліджень. Так, аналізуючи нормативно-правове регулювання діяльності Президента України, О. Ковальчук звертає увагу на те, що стаття 106 Конституції України передбачає низку важливих повноважень, механізм реалізації яких потребує врегулювання у спеціальному законі. Йдеться, зокрема, і про кадрові повноваження: внесення до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України; призначення на посаду та звільнення з посади за згодою Верховної Ради України Генерального прокурора; призначення на посади та звільнення з посад половини складу Ради Національного банку України; призначення на посади та звільнення з посад половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення; внесення до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; призначення на посади та звільнення з посад вищого командування Збройних Сил України, інших військових формувань; призначення на посади третини складу Конституційного Суду України; призначення на посаду судді за поданням Вищої ради правосуддя; призначення двох членів Вищої ради правосуддя. Пропонується, що таким може бути закон «Про Президента України», оскільки така назва закону дозволила б повною мірою охопити процесуальні питання реалізації повноважень Президента України. Особливе місце в цьому законі мали б зайняти процедурні питання реалізації повноважень Президента України з метою забезпечення їх однозначності¹⁸.

На проблемі вичерпності переліку повноважень Президента України зосередився Є. Ткаченко. Науковець наголошує, що в контексті пункту 31 частини першої статті 106 Конституції України у Президента України не може бути повноважень, які в Конституції не визначені. Свою позицію він підкріплює відповідними рішеннями Конституційного Суду України. Разом із тим вчених звертає увагу на те, що у сфері здійснення Главою держави керівництва зовнішньополітичною діяльністю, національною безпекою і обороною ситуація з цього приводу дещо інша. Він наводить практику Конституційного Суду

¹⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 25 лютого 2009 року № 5-рп/2009. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-09#Text>

¹⁸ Ковальчук О. Питання нормативно-правового регулювання діяльності Президента України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 4 (40). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/dec/32523/231576maket4-88-93.pdf>

України, де в рішенні від 15 січня 2009 року № 2-рп/2009¹⁹ Суд визнав право Президента України на підставі припису самої Конституції про пряму дію її норм застосовувати засоби впливу на діяльність суб'єктів зовнішньополітичної діяльності з метою забезпечення національних інтересів і безпеки України. Зокрема, був визнаний конституційним порядок попереднього погодження кандидатур на зазначені в акті Глави держави посади як один із засобів реалізації Президентом України конституційного повноваження щодо здійснення керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави. Схоже рішення Конституційний Суд України ухвалив і щодо сфери оборони. На думку Суду, Президент України, маючи конституційні повноваження щодо здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони держави, може затверджувати Перелік посад, кандидатури для призначення на які погоджуються з ним. Конституційний Суд України прямо зазначив, що Глава держави не тільки здійснює загальне спрямування зовнішньополітичного курсу держави згідно з визначеними Верховною Радою України засадами зовнішньої політики України, але й застосовує відповідні засоби впливу на діяльність суб'єктів зовнішньополітичної діяльності з метою забезпечення національних інтересів і безпеки України²⁰.

Висновки

Повноваження Президента України визначаються частиною першою статті 106 Конституції України. За змістом пункту 31 частини першої статті 106 Основного Закону України Глава держави здійснює й інші повноваження, визначені Конституцією України. Серед визначених Конституцією України повноважень Президента України містяться номінаційні (кадрові) повноваження, що стосуються формування персонального складу колективних державних органів, призначення на посади (звільнення з посад) відповідних посадових осіб.

Аналізуючи конституційні повноваження Президента України, Конституційний Суд України послідовно та аргументовано дотримується позиції, що повноваження Глави держави мають бути визначені лише Основним Законом України й не можуть бути розширені чи звужені на законодавчому рівні. Згідно з позицією Конституційного Суду України положення Конституції України, які визначають повноваження органів державної влади, відповідають формі державного правління в Україні, забезпечують узгодженість у діяльності органів державної влади, запобігають наділенню їх невластивими повноваженнями, а також узурпації владних повноважень тим чи іншим органом державної влади. Все це забезпечує утвердження України як правової, демократичної держави.

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави» від 15 січня 2009 р. № 2-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v002p710-09/sp:dark#Text>

²⁰ Ткаченко Є. В. Конституційний статус Президента України. URL: http://nulu.edu.ua/materials/files/constitutional_law/0047/01.pdf

Водночас окремі визначені Конституцією України повноваження Глави держави мають загальноспрямовуючий характер, і для їх ефективної реалізації Президент України може застосовувати засоби, прямо не передбачені Основним Законом України, але спрямовані на забезпечення національних інтересів і безпеки нашої держави (йдеться, зокрема, про здійснення Главою держави керівництва зовнішньополітичною діяльністю, національною безпекою і обороною). Саме такої позиції дотримується Конституційний Суд України, на це також звертають увагу науковці у своїх дослідженнях.

У розвиток конституційних положень механізм реалізації номінаційних повноважень Президента України переважно визначений на законодавчому рівні. Це обумовлюється, зокрема, приписами частини другої статті 19 Основного Закону України, відповідно до якої органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, та частини першої статті 92 Конституції України, що визначає питання, які мають бути врегульовані виключно законами України. Йдеться, наприклад, про конституційне повноваження щодо призначення на посади та звільнення з посад Президентом України вищого командування Збройних Сил України, інших військових формувань, здійснення керівництва у сферах національної безпеки та оборони держави, у розвиток якого Законом України «Про національну безпеку України» визначено конкретних посадових осіб, яких призначає та звільняє Глава держави.

Також законами України визначаються окремі процедурні моменти реалізації номінаційних повноважень Президента України. Йдеться, наприклад, про Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який деталізує порядок призначення Президентом України двох членів Вищої ради правосуддя, закони України «Про Державне бюро розслідувань», «Про Конституційний Суд України» – призначення на конкурсних засадах відповідно Директора Державного бюро розслідувань та суддів Конституційного Суду України.

Разом із тим є випадки, коли законами України відтворюються конституційно визначені номінаційні повноваження Глави держави, проте не визначається процедура їх реалізації. Ідеться, наприклад, про призначення Верховною Радою України на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України за поданням Глави держави (Закон України «Про національну безпеку України»), призначення на посади та звільнення з посад Президентом України голів місцевих державних адміністрацій за поданням Кабінету Міністрів України (Закон України «Про місцеві державні адміністрації»).

Слід вказати на визначення окремими законами України повноважень Глави держави, що прямо суперечать його повноваженням, визначеним Основним Законом України. Це, зокрема, стосується таких законодавчих норм:

- призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Служби безпеки України (частина друга статті 13 Закону України «Про Службу безпеки України»);

- призначення на посади та звільнення з посад Президентом України Голови Антимонопольного комітету України, Голови Фонду державного майна

України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України за згодою Верховної Ради України (стаття 211 Регламенту Верховної Ради України);

- призначення на посаду та звільнення з посади Президентом України Голови Антимонопольного комітету України за згодою Верховної Ради України (частина перша статті 9 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»).

Відповідні повноваження після конституційної реформи перейшли до Верховної Ради України, а отже, зазначені законодавчі положення потребують приведення їх у відповідність із нормами Конституції України.

**Дослідницька служба
Верховної Ради України**

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*